

- що стосується делегованих повноважень, вони не мають перевищувати 20–25% загальних повноважень виконавчих органів відповідних рад.

Загалом децентралізація влади в Україні має забезпечити таку роботу органів та посадових осіб місцевого

самоврядування, яка буде спрямована на ефективне вирішення питань місцевого значення, створення сприятливих умов для забезпечення повсякденних потреб місцевих жителів, на реалізацію одного з основних прав людини і громадянина – права на гідне життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Офіційний вісник України. 2014. № 30. Ст. 831.
2. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 р. № 1508-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 34. Ст. 1167.
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. Ст. 91.
4. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50-51. Ст. 572.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
6. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Онупрієнко А.М. Становлення законодавства про місцеве самоврядування: традиційні моделі і національний досвід. Проблеми законності: Республіканський міжвідомчий науковий збірник. 2003. Вип. 61. С. 44–49.
8. Романенко О.Р. Фінанси: [підручник]. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 312 с.
9. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: Монографія. К.: Парламентське вид-во, 2007. 576 с.
10. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. К.: ТОВ «Софія». 2012. 128 с.
11. Онупрієнко А.М. До питання про соціальну природу місцевих органів влади. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2002. Вип. 2. С. 105–110.
12. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство (навчальний модуль) / А. Ткачук. К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 80 с.
13. Пітцик М., Кравченко В. Актуальні проблеми розвитку законодавства про місцеве самоврядування. Вісник Асоціації міст України. 2002. № 5. С. 2–6.
14. Барабашев Г.В. Муниципальные органы современного капиталистического государства. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1971. 280 с.

УДК 342.951:351.82

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ЗАЙНЯТТЯ ОСОБАМИ, УПОВНОВАЖЕНИМИ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ АБО ІНШОЮ ОПЛАЧУВАНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТА АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇХ ПОРУШЕННЯ

RESTRICTIONS CONCERNING PERSONS RESPONSIBLE FOR PERFORMANCE OF THE FUNCTIONS OF THE STATE OR LOCAL SELF-GOVERNMENT BY THE BUSINESS OR OTHER PAYMENT ACTIVITY AND ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR THEIR VIOLATIONS

Куш О.Є., к.ю.н., доцент кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права

Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті розглянуто окремі механізми боротьби з корупцією у публічній сфері: адміністративну відповідальність та антикорупційні обмеження. Визначено особливості притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією. Проаналізовано обмеження щодо зайняття особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування підприємницькою, або іншою оплачуваною діяльністю. Піддано аналізу поняття «медична практика», як виду діяльності, дозволеної займатися особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Надано конкретні пропозиції по вдосконаленню законодавства з аналізованих питань.

Ключові слова: корупція, адміністративна відповідальність, антикорупційні обмеження, правопорушення, пов'язане з корупцією, медична практика, особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

В статье рассмотрены отдельные механизмы борьбы с коррупцией в публичной сфере: административную ответственность и антикоррупционные ограничения. Определены особенности привлечения к административной ответственности за правонарушения, связанные с коррупцией. Проанализированы ограничения относительно занятия лицами, уполномоченными на выполнение функций государства или местного самоуправления предпринимательской или другой оплачиваемой деятельностью. Подвергнуто анализу понятие «медицинская практика», как вида деятельности, разрешенного для занятия лицам, уполномоченным на выполнение функций государства или местного самоуправления. Предоставлены конкретные предложения по совершенствованию законодательства по рассматриваемым вопросам.

Ключевые слова: коррупция, административная ответственность, антикоррупционные ограничения, правонарушение, связанное с коррупцией, медицинская практика, лица, уполномоченные на выполнение функций государства или местного самоуправления.

The article considers separate mechanisms of combating corruption in the public sphere: administrative liability and anti-corruption limitations. The features of bringing to administrative responsibility for certain offenses related to corruption are determined. It was stated that one of

such restrictions that was present in all anti-corruption laws of Ukraine is the restriction on the pursuit of entrepreneurial or other paid activity. On the basis of the comparative method, the restrictions on the employment of persons authorized to perform state or local government functions as entrepreneurial or other paid activities in all anti-corruption laws that were adopted during the years of Ukraine's independence have been analyzed. It is proved that from the point of view of anti-corruption constraints the most problematic is the exact understanding of the concept of «medical practice», since either the current legislation establishes related concepts or gives an interpretation of this term at the level of methodological recommendations. Analyzed the concept of «medical practice» as a type of activity authorized to engage in persons authorized to perform functions of the state or local self-government and an aspect of anti-corruption interpretation. Specific suggestions for improving legislation on the issues analyzed, in particular, are proposed to consolidate the concept of «medical practice» at the legislative level and, in interpreting this notion, it is not necessary to take into account the possibility of obtaining additional earnings by these persons and the possibility to use their special knowledge and skills in favor of society. It is supported by the position of some authors that it is expedient to refer to the practice of folk medicine (healing) to medical practice and, accordingly, to the types of activities that are allowed to combine the main activities with persons authorized to perform functions of the state or local self-government. The argument about the restriction of spheres, in which it is allowed to carry out another paid activity on the criterion of the possibility of using the special talent, skills, abilities and abilities possessed by a person, is argued. On the basis of this, a critical analysis of certain proposals for the broad interpretation of the concept of «medical practice», in particular the inclusion of the concept of the activities of pharmacists (pharmaceutical practice), is critically analyzed.

Key words: corruption, administrative liability, anti-corruption limitations, offense related to corruption, medical practice, person authorized to perform state or local government functions.

Корупція в Україні має свої особливості та значно відрізняється від корупції у розвинутих країнах. Корупція сьогодні має ту особливість, що це – корупція кризового типу. Насамперед, вона породжується кризою сучасного українського суспільства та здатна поглиблювати цю кризу, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні. Саме тому, корупція стала реальною загрозою для національної безпеки та конституційного устрою України, насамперед вона є основною загрозою українській нації, зокрема політичним, економічним, правовим, моральним, культурним засадам її розвитку. Корупційні зв'язки все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми і з аномалії поступово перетворюються у норму поведінки [1]. Відтак, боротьба з корупцією в Україні виходить на або забезпечують його врегулювання у разі виникнення. У зв'язку з цим у Конституції України встановлено обмеження щодо позаслужбової діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування [3]. При цьому, нерівне ставлення до державних службовців і приватних осіб є виправданою дискримінацією. Вступаючи на державну службу, особа, крім прав та основних обов'язків державного службовця, свідомо й добровільно приймає встановлені законодавством обмеження і заборони. Належність до державної служби зобов'язує особу відмовитися від деяких прав, наприклад, права на демонстрацію своїх політичних поглядів, права на страйк, права займатися підприємницькою діяльністю та інших. У контексті Закону України «Про запобігання корупції», особа, вступаючи на державну службу, добровільно погоджується на обмеження свого права на особисте та сімейне життя з метою відповідності демократичним принципам, підтримки довіри громадян до влади та збереження її авторитету у суспільстві [4, с. 1-2].

Одним із таких обмежень, які були присутні в усіх антикорупційних законах України, є обмеження щодо зайняття підприємницькою або іншою оплачуваною діяльністю. Так, п. «б» ч. 1 ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією» 5 жовтня 1995 року передбачалось, що державний службовець або інша особа, уповноважена на виконання функцій держави, не має права займатися підприємницькою діяльністю безпосередньо чи через посередників або підставних осіб, а також виконувати роботу на умовах сумісництва (крім наукової, викладацької, творчої діяльності, а також медичної практики) [5].

П. 2 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009 р. № 1506-VI забороняв особам, уповноваженим на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту, що здійснюються у позаробочий час) безпосередньо або через інших осіб [6].

У Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року обмеженню щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності було присвячено окрему статтю 7, яка, крім іншого, забороняла особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю [7].

Нарешті чинний Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, так само як і попередній Закон, в окремій статті 25 встановлює заборону особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією чи законами України [8].

Зазначене обмеження підкріплюється адміністративною відповідальністю за його порушення. Так, ст. 172-4 КУпАП встановлює адміністративну відповідальність за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, а саме: «Порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю» [9].

Зупинимось трохи детальніше на нормативному тлумаченні термінів, що містяться в аналізованій статті. Сумісництвом вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом [10]. Згідно з п. 12 Постанови пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією» №1 3 від 25.05.1998 р. під виконанням роботи на умовах сумісництва слід розуміти виконання працівником, крім основної, ще й іншої оплачуваної роботи незалежно від укладення трудового договору [11].

Статтею 105 Кодексу законів про працю України передбачено, що працівникам, які виконують на тому ж підприємстві, в установі, організації поряд зі своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткову роботу за іншою професією (посадою) або обов'язки тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи, провадиться доплата за суміщення професій (посад) [12].

Диспозиція ч. 1 ст. 172-4 передбачає відповідальність за порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю. Відповідно до положень цієї статті КУпАП не визначається суміс-

ництвом наукова, викладацька, творча діяльність, а також медична та суддівська практика, інструкторська практика зі спорту.

Спеціальне законодавство у галузі освіти, науки, культури і спорту конкретизує вказані види діяльності, що не є сумісництвом, що у цілому не викликає суперечностей (п. 12 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [13], п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» [14], п. 21 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про культуру» [15], абз. 4 ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» [16]). У чинному законодавстві Україна не розкривається поняття «інструкторська та суддівська практика зі спорту», а практика виходить з логічного тлумачення цього поняття, але для вдосконалення законодавства у сфері запобігання корупції необхідно обов'язково законодавчо його закріпити.

Проблемним з точки зору правової визначеності залишається поняття «медична практика». У законодавстві про охорону здоров'я визначення цього терміну на сьогодні відсутнє, адже Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» від 02.02.2011 р. № 49, який давав тлумачення аналізованого поняття, втратив чинність [17], а у Ліцензійних умовах провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р., дається визначення тільки поняттю «господарська діяльність з медичної практики», яке далі по тексту скорочено називається «медична практика» [18].

Цікавим у цьому аспекті є Методичні рекомендації Міністерства юстиції «Запобігання і протидія корупції у державних органах та органах місцевого самоврядування» від 16.10.2013. У них зазначено, що у контексті антикорупційного законодавства йдеться не про господарську чи підприємницьку діяльність зі здійснення медичної практики, а про можливість зайняття нею у державних чи комунальних установах охорони здоров'я [19].

Але ці методичні рекомендації, відповідно до Вступу до них, розраховані для використання у роботі особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, працівниками громадських приймальень з надання безоплатної первинної правової допомоги. Тобто не є обов'язковими.

Тому, якщо керуватись виключно чинними нормативними положеннями, то без ризику бути притягнутим до адміністративної відповідальності за ст. 172-4 КУпАП у медичній сфері можна займатись не великим за обсягом переліком видів робіт. При цьому необхідно враховувати, що пунктом 2 постанови Кабінету Міністрів України від 03.04.93 № 245 «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» передбачено, що тривалість роботи за сумісництвом не може перевищувати чотирьох годин на день і повного робочого дня у вихідний день. Загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати половини місячної норми робочого часу [20]. І хоча цей нормативно-правовий акт стосується тільки окремих суб'єктів – працівників державних підприємств, установ і організацій, пленум Верховного суду України зазначає, що при з'ясуванні питання, чи є у цілому виконувана робота сумісництвом, судам потрібно керуватись вищезгаданою постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 р. № 245 [11].

Так, відповідно до Переліку робіт, що не є сумісництвом, який додається до вищезгаданого Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ, організацій, затвердженого наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28.06.93 № 43 (далі – Перелік), усі працівники, крім основної роботи та роботи за сумісництвом, мають право виконувати такі

роботи, які відповідно до чинного законодавства не є сумісництвом, зокрема медична експертиза з разовою оплатою праці (п. 2 Переліку), виконання обов'язків медичних консультантів установ охорони здоров'я в обсязі не більш як 12 годин на місяць з разовою оплатою праці (п. 4 Переліку), чергування медичних працівників понад місячну норму робочого часу (п. 8 Переліку), Педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більш як 240 годин на рік (п. 3), Керівництво аспірантами у науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах науковців та висококваліфікованих спеціалістів, які не перебувають у штаті цих установ та учбових закладів, з оплатою їх праці у розрахунку 50 годин на рік за керівництвом кожним аспірантом; завідування кафедрою висококваліфікованими спеціалістами, у тому числі тими, що займають керівні посади у навчальних закладах і науково-дослідних установах з оплатою у розрахунку 100 годин за навчальний рік (п. 5), Проведення консультацій науковими працівниками науково-дослідних інститутів, викладачами вищих навчальних закладів та інститутів удосконалення лікарів, головними спеціалістами органів охорони здоров'я у лікувально-профілактичних установах в обсязі до 240 годин на рік з погодинною оплатою праці (п. 6).

Відповідно до пункту 12 Переліку чергування медичних працівників понад місячну норму робочого часу здійснюється залежно від характеру робіт як в основний робочий час, так і за його межами. Інші перераховані види діяльності допускається виконувати у робочий час з дозволу керівника державного підприємства, установи, організації без утримання заробітної плати.

Підсумовуючи, ми можемо сказати, що для вдосконалення антикорупційного законодавства у цілому і механізму притягнення до адміністративної відповідальності правопорушення у цій сфері зокрема, важливим є чітке закріплення поняття медична практика у законодавстві України. При цьому, позиції окремих авторів, що «враховуючи особливості здійснення медичної практики наявність ліцензії є ознакою, що повинна включатися до відповідного поняття в антикорупційному законодавстві України» [21] вбачаються нам не обґрунтованими. На наше переконання, право на зайняття дозволеними видами діяльності антикорупційним законодавством зберігається за особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування не через можливість отримати цими особами додаткового заробітку, а через можливість використати їх спеціальні знання і – головне – вміння на користь суспільству. Держава усвідомлює, що виконання функцій держави або місцевого самоврядування не повинно бути перешкодою для реалізації особливого таланту, вмінь, навичок, здібностей, якими володіє особа. Саме через цю позицію цілком логічним виглядає перелік сфер, в яких дозволяється здійснення іншої оплачуваної діяльності – освіта, культура, наука, медицина і спорт. Через ці аргументи – можливість реалізувати особливі здібності – ми абсолютно погоджуємось з думкою З. Загінєй та Л. Шмаль, що здійснення діяльності з народної медицини (цілительства) доцільно відносити до медичної практики та, відповідно, до видів діяльності, з якими дозволено суміщати основну діяльність особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. І саме через ці ж аргументи позиція вищезгаданих авторів щодо віднесення до поняття «медична практика» діяльності фармацевтів (фармацевтичну практику) через розгляд останньої як однопорядковий вид діяльності з медичною практикою [21] видається нам спірною.

Тому, на наш погляд, за основу слід взяти саме вищезгадану позицію Міністерства юстиції України, що у контексті антикорупційного законодавства йдеться не про господарську чи підприємницьку діяльність зі здійснення медичної практики, а про можливість зайняття нею

у державних чи комунальних установах охорони здоров'я. Хоча, на наше переконання, можливість реалізувати відповідні вміння та здібності можливе не тільки у держав-

них чи комунальних установах, тому вважаємо за необхідне доповнити цей перелік приватними закладами охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Расюк Е.В. Соціальна небезпека корупції та її наслідки для держави і суспільства. Вісник Академії адвокатури України. 2016. № 1 (35). С. 107-110.
2. Николаева Л.А. Административная ответственность как охранительное правоотношение. Административная ответственность: вопросы теории и практики / Отв. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Хаманева. М., 2004. С. 24-31.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 7, пункту 2 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» / Конституційний Суд України. Офіційний вісник України. 2012 р. № 23. Ст. 888.
4. Громадська спілка «Українська Гельсінська спілка з прав людини» Правова позиція Української Гельсінської спілки з прав людини щодо конституційності окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» та статті 3661 Кримінального кодексу України. URL: https://precedent.in.ua/wp-content/uploads/2016/10/20161017_KSU_Amykus.pdf (дата звернення: 29.11.2018).
5. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 34. Ст. 266.
6. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 11 червня 2009 року № 1506-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 45. Ст. 691;
7. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 року № 3206-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 40. Ст. 404;
8. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. ст.2056;
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07 грудня 1984 року № 8073-X / Верховна Рада УРСР. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. № 51. Ст. 1122.
10. Про затвердження Положеннями про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: Наказ Мінпраці, Мінстосу і Мінфіну від 28 червня 1993 року. / Міністерство праці України, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93> (дата звернення: 29.11.2018).
11. Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 року №13. / Пленум Верховного Суду України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-98> (дата звернення: 29.11.2018).
12. Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року № 322-VIII / Верховна Рада УРСР. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971 р. Додаток до № 50.
13. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 3. Ст. 25.
14. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380.
15. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 24. Ст. 168.
16. Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 07 жовтня 1997 року № 554/97-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 52. Ст. 312.
17. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02 лютого 2011 року № 49 / Міністерство охорони здоров'я України. Офіційний вісник України. 2011 р. № 13. Ст. 551.
18. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р. № 285 / Кабінету Міністрів України. Офіційний вісник України. 2016 р. № 30. Ст. 1184.
19. Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування: Методичні рекомендації Міністерства юстиції України від 16.10.2013 р. / Міністерство юстиції України. Урядовий кур'єр. 2013. № 208.
20. Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: постанова Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 р. № 245 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-93-%D0%BF>. (дата звернення: 29.11.2018).
21. Загинеї З., Шмаль Л. Медична практика як дозволений вид діяльності в антикорупційному законодавстві України. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 2. С. 51-67.